

Dr. Krsto Kero
Fakultet organizacije i informatike
Varaždin

UDK: 33:633(497.13)
Izvorni znanstveni rad

Produkcija trgovinskog bilja Varaždinske županije s kraja 19. i početkom 20. stoljeća

Prema statistici Kraljevskog zemaljskog statističko ureda u Zagrebu u trgovinsko bilje ubraja se: repica (ozima i jara) lan (ozimi i jari), konoplja, duhan, hmelj, mak, cikorija, i ostalo trgovinsko bilje. Iz ovog bilja dobivana su ulja, vlakna i napitci.

Istraživanja za potrebe ovog rada u pogledu trgovinskog bilja izvedena su za potrebe projekta "Gospodarstvo Varaždinske županije na prijelazu 19. u 20. stoljeće" koji financira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske.

Ključne riječi: Županija, Kraljevina, trgovinsko bilje.

1 Uvod

Trgovinsko bilje obuhvaća biljke koje su namijenjene preradi u cilju dobivanja dobara, kao što su ulja, vlakna te osnove za pivo, kavu i sl. U statistici Kraljevskog zemaljskog statističkog ureda u Zagrebu u trgovinsko bilje, krajem 19. i početkom 20. stoljeća, ubraja se: repica, lan, konoplja, duhan, hmelj, mak, cikorija i ostalo trgovinsko bilje.

Kraljevski zemaljski statistički ured pratio je zasijane površine pod trgovinskim biljem, ukupan prirod u metričkim centima prosječan prirod u metričkim centima po jutru, ukupnu vrijednost i prosječnu cijenu u mjesecu kolovozu i listopadu za tekuću godinu. Svi ovi podaci dati su u skrižaljkaama statistike ratarske produkcije, statističkim godišnjacima ili u Glavnim izvještajima o stanju usjeva i gospodarskih prilika.

U istraživanju produkcije trgovinskog bilja u Varaždinskoj županiji (i Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji) korišteni su slijedeći izvori:

- Statistika ratarske produkcije godina 1888 - 1892, u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, Kr. statistički ured u Zagrebu, Zagreb, 1894.
- Statistika ratarske produkcije u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji godine 1893 - 1895, Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, Zagreb, 1898.

- Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, I. 1905, Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, Zagreb 1913.
- Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije II. 1906 - 1910, Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, Zagreb 1917.
- Glavni izvještaji o stanju usjeva i o gospodarskih prilikah u obće, za godine od 1893. do 1911. godine.

S obzirom na mnogobrojnost izvora i veliki broj stranica na kojima se nalaze statistički podaci o trgovinskom bilju, bit će izostavljeni izvori u oznake stranica ispod tablica koje se daju u nastavku. Na taj način otežava korisniku se (čitatelju) provjera datih podataka, ali mu se zato daje bolja preglednost statističkih tablica. Ovo tim više što su sve tablice u tekstu izvedene (analitičke) na osnovi originalnih tablica (izvještajnih) uzetih iz navedenih izvora.

2 Površine pod trgovinskim biljem

Površine pod trgovinskim biljem u Varaždinskoj županiji u ukupnoj površini oranica i vrtova sudjeluju 1888. godine s 1,90 %, 1890. godine 1,89 %, 1895 godine 2,35 %, 1900. godine 2,12 %, 1905. godine 2,38 %, a 1910. godine s 2,23 %. Očito je da površine pod trgovinskim biljem razmjerno malo sudjeluju u površinama oranica i vrtova. Slična situacija uočava se i kod Kraljevine Hrvatske i Slavonije gdje se udio površina pod trgovinskim biljem prema površinama oranica vrtova kreće između 1,47 % (1888. godine) i 2,25 % (1905. godine).

Udio površina pod trgovinskim biljem u ukupnom produktivnom tlu Županije bio je 1888. godine 0,69 %, a 1910. godine 0,88 %. Što se tiče Kraljevine ovaj udio iznosi 1888. godine 0,47 %, a 1910. godine 0,66 %. Iznijeti udio površina pod trgovinskim biljem u površinama oranica i vrtova, odnosno u ukupnom produktivnom tlu neznatno je povoljniji u Županiji.

Podaci o površinama oranica i vrtova pod trgovinskim biljem (po vrstama) za neke godine od 1888. do 1910. godine za Županiju i Kraljevinu nalaze se u tablicama 1. i 2.

Tablica 1. Površine oranica i vrtova pod trgovinskim biljem u jutrima od 1888.-1910. godine u Varaždinskoj županiji

Godina	Repica	Lan	Konoplja	Hmelj	Mak	Cikorijska	Ostalo	Ukupno
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1888	316	541	2004	3	8	-	5	2877
1890	404	527	1929	-	12	-	7	2879
1895	514	536	2552	33	5	146	-	3786
1900	477	528	2423	45	14	38	15	3540
1905	337	509	2975	71	10	37	19	3958
1910	243	647	2617	97	14	15	13	3646

Tablica 2. Površina oranica i vrtova pod trgovinskim biljem u jutrima od 1888.-1910. godine u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji

Godina	Repica	Lan	Konoplja	Duhan	Hmelj	Mak	Cikorijska	Ostalo	Ukupno
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1888	8512	11521	14360	298	13	347	-	13	35064
1890	12712	11686	14364	194	12	372	-	15	39355
1895	18382	12494	23892	66	50	621	394	-	55899
1900	10566	12334	23528	74	121	838	809	609	48879
1905	10711	12883	30611	100	165	736	1398	487	57091
1910	6211	12597	27188	204	208	784	994	478	48664

Vidljivo je da su najveće površine pod repicom, lanom i konopljom i u Županiji i u Kraljevini. Interesantno je naglasiti da je u Županiji 1892. godine bilo pod duhanom 18 jutara, a 1910. godine 5 jutara. U ostalim godinama razmatranog vremenskog perioda duhan ili nije sađen ili je sađen na neznatnim površinama koje tadašnja službena statistika nije registrirala. Raspoloživi statistički podaci u pogledu površina pod duhanom u Kraljevini pokazuju da je najmanja površina bila 1892. godine (6 jutara), a najveća 1908. godine (422 jutara).

Površine pod repicom i konopljom statistika je objelodanila kao glavne i uzgredne. U Županiji uzgredne površine pod repicom zabilježene su i praćene samo 1889. godine (7 jutara), dok su za konoplju praćena u čitavom razmatranom razdoblju. Površine pod repicom kao uzgrednim usjevom praćene su u Kraljevini od 1888. do 1895. godine, dok su za konoplju praćene u cijelom razmatranom razdoblju. Tablica 1. i 2. imaju ove površine zbrojene za date godine. Na osnovi Glavnog izvještaja o stanju usjeva i

od 1894. godine nisu usporedive s prijašnjim godinama s obzirom da se 1894. godine promijenio način objavljivanja uzgrednih površina. Napušten je njemački statistički pristup procjene uzgrednih površina i prišlo se registraciji uzgrednih površina kao cijelih površina na kojima se odnosna plodina sije ili sadi kao uzgredni usjev. "A jer je prirod s takvih površina daleko manji nego li s površina, na kojih takve plodine stoje same za se, valja jim popriečni prirod po jutru iskazivati dvostruko, jedan put za površine, obrađene plodinami te vrsti kao glavnim usjevom, drugi put pako za površine, gdje se one goje kao uzbredni usajev".¹

3 Prirod trgovinskog bilja

3.1 Vrste trgovinskog bilja

Repica (olaj) je biljka iz čijeg se sjemena dobiva ulje koje se može koristiti kao tehničko ulje ili, ako je rafinirano kao jestivo ulje za ishranu ljudi. Ova biljka sije se i za proizvodnju zelene krme a pogače od repice vrijedna su stočna hrana. Repica, naročito ozima, zahtijeva duboka i dovoljno rahla plodna zemljišta te umjereno toplu i dovoljno vlažnu klimu.

Lan se uzgaja zbog vlakana ili sjemena, ili zbog vlakana i sjemena. On je jednogodišnja biljka, a sije se kao ozimi ili jari usjev. Za industrijske potrebe sije se ozimi lan koji je otporan prema niskim temperaturama, daje visok prinos stabljike s povoljnim sadržajem vlakana u stabljici te grubljim vlaknom. Jari lan odlikuje se visokim prinosom stabljike i kvalitetnim vlaknom. Javlja se kao sitnosjemeni izuzetne predivosti i kao krupnosjemeni izrazite uljenosti. Od lana se izrađuje konac najbolje kvlitete te tkanine za rublje i posteljinu. Ulje dobiveno od lana može se koristiti u ishrani kada je proizvedeno od zrelih sjemenki i ako je rafinirano. Koristi se i u tehničke svrhe u industriji boja, lakova i firnisa.

Konoplja ulazi u skupinu biljaka iz kojih se dobivaju vlakna koja se koriste za proizvodnju grubog platna koje pak služi u izradi cerada, jedara, šatora, vreća, laganijeg platna, ljetnih odijela, dekorativnog platna, vatrogasnih crijeva, raznih užadi i kono-

¹ Glavni izvještaji o stanju usjeva i o gospodarskih prilikah u obće, Izvještaj I., 1895, Kr. zem. statistički ured u Zagrebu, str.7.

Duhan se gaji zbog lišća koje osušeno i dorađeno služi za proizvodnju duhanskih proizvoda. Lišće se može koristiti i za dobivanje duhanskog ekstrakta i nikotina, limunske i jabučne kiseline.

Hmelj je biljka koja se koristi u proizvodnji piva (šišarica ženske biljke). Određene količine šišarica koriste se i u farmaceutskoj industriji.

Mak je biljka čije sjeme se koristi za proizvodnjz ulja ili opijuma. Postupkom hladnog prešanja sjemena dobiva se ulje za ishranu ljudi, a postupkom toplog prešanja tehničko ulje. Pogače makovog sjemena koriste se kao stočna hrana.

Cikorija je biljka vodopija. Njen prženi i samljeveni korijen služi kao dodatak kavi.

paca... Sjeme konoplje koristi se za dobivanje ulja koje se koristi u industriji boja, firnisa, lakova, sapuna i lijekova. Rafinirano ulje može se koristiti za ishranu ljudi. Pogače od konopljinog sjemena u smjesi s drugim sastojcima koriste se kao stočna hrana.

3.2 Ukupan prirod trgovinskog bilja

Ukupan prirod trgovinskog bilja, zbog lakšeg praćenja, dat će se po razdobljima kako to pokazuju tablice 3. i 4. Prvo razdoblje odnosi se na godine 1888.-1890., a ostala razdoblja na petogodišta 1891.-1895., ... 1906.-1910. Tablica 3 konstruirana je za Varaždinsku županiju, a tablica 4. za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. U tablicama je dat ukupan prirod, prosječan prirod (M) standardna devijacija (SD) i koeficijent varijacije (V) po pojedinoj vrsti trgovinskog bilja.

Tablica 3. Ukupan prirod trgovinskog bilja u metričkim centima
 Varaždinske županije po razdobljima od 1888.-1910. god.

Trgovinsko bilje	Karakteristika	Razdoblje				
		1888.-1890.	1891.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6	7
Repica	Ukupno	5956	19172	12939	8476	11012
	M	1985,33	3834,40	2587,80	1695,20	2202,40
	SD	199,98	1009,77	856,68	612,80	940,11
	V u %	10,07	26,33	33,10	36,15	42,69
Lan	Ukupno	4143	6372	9067	8195	13866
	M	1381,00	1274,40	1813,40	1639,00	2773,20
	SD	150,24	136,94	437,72	203,62	2015,62
	V u %	10,88	10,75	24,14	12,42	72,68
Kono- plja	Ukupno	23844	48545	57280	49570	86702
	M	7948,00	9709,00	11456,00	9914,00	17340,40
	SD	989,11	1216,40	750,14	1341,92	7788,67
	V u %	12,44	12,53	6,55	13,54	44,92
Hmelj	Ukupno	6	334	777	1193	1999
	M	-	66,80	155,40	238,60	399,80
	SD	-	66,88	58,49	158,36	197,75
	V u %	-	100,12	37,64	66,37	49,46
Mak	Ukupno	381	50	252	715	8192
	M	127,00	10,00	50,40	143,00	1638,40
	SD	148,64	4,10	33,32	54,19	2855,03
	V u %	117,04	40,99	66,11	37,89	174,26
Ciko- rija	Ukupno	-	16295	17053	12607	4155
	M	-	8147,50	3410,60	2521,40	831,00
	SD	-	1262,50	1893,35	1359,82	432,39
	V u %	-	15,50	55,51	53,93	52,03
Ostalo	Ukupno	121	168	-	-	-
	M	40,33	84,00	-	-	-
	SD	22,87	72,00	-	-	-
	V u %	56,69	85,71	-	-	-

Tablica 4. Ukupan prirod trgovinskog bilja u metričkim centima Kraljevine Hrvatske i Slavonije po razdobljima od 1888.-1910. god.

Trgovinsko bilje	Karakteristika	Razdoblje				
		1888.-1890.	1891.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6	7
Repica	Ukupno	153532	337702	211703	242305	190154
	M	51177,33	67540,40	42340,60	48461,00	38030,80
	SD	11176,04	28703,06	9113,82	9579,01	16350,11
	V u %	21,84	42,50	21,53	19,77	42,99
Lan	Ukupno	89179	155253	205482	224698	331399
	M	29726,33	31050,60	41096,40	44939,60	66279,80
	SD	993,76	2440,70	3989,42	7640,72	47431,28
	V u %	3,34	7,86	9,71	17,00	71,56
Kono- plja	Ukupno	189827	374084	535011	641448	709720
	M	63275,67	74816,80	107002,20	128289,60	141944,00
	SD	3938,24	16670,53	1876,71	30520,35	56822,85
	V u %	6,22	22,28	1,75	23,79	40,03
Duhan	Ukupno	3708	3506	6179	5718	7325
	M	1236,00	701,20	1235,80	1143,60	1465,00
	SD	184,67	566,18	440,19	165,69	309,11
	V u %	14,94	80,74	35,62	14,49	21,10
Hmelj	Ukupno	169	593	1315	2229	4124
	M	56,33	118,60	263,00	445,80	824,80
	SD	16,52	84,55	122,48	198,09	248,31
	V u %	29,32	71,29	46,57	44,44	30,11
Mak	Ukupno	3342	6967	14243*	25038	44180
	M	1114,00	1393,40	4747,67	5007,60	8836,00
	SD	59,60	203,44	1029,90	1558,81	4733,80
	V u %	5,35	14,60	21,69	31,13	53,57
Ciko- rija	Ukupno	-	30981*	101183	436522	305705
	M	-	15490,50	20236,60	87304,40	61141,00
	SD	-	549,50	15377,25	25446,50	13655,99
	V u %	-	3,55	75,99	29,15	22,34
Ostalo	Ukupno	411	1024*	4956*	595*	-
	M	137,00	341,33	1652,00	198,33	-
	SD	20,07	181,27	1245,62	122,90	-
	V u %	14,65	53,11	75,40	61,97	-

Napomena: Zvezdica pokazuje da su karakteristike dobivene temelje četverogodišnjih, trogodišnjih ili dvogodišnjih totala

par Iz tablice 3. uočava se da je ukupan prirod trgovinskog bilja uglavnom rastao po razdobljima izuzme li se repica i cikorija. Najveći prirod repice ostvaren je u petogodištu 1891.-1895. godine, a cikorije u razdoblju 1896.-1900. godine. Ukupan prirod duhana u Županiji dat je za tri godine: godine 1892. ukupan prirod bio je 108 q, 1909. godine 60 q, a 1910. godine 10 q.

U pogledu ukupnog priroda trgovinskog bilja u Kraljevini uočavaju se slične tendencije onima u Županiji. Prirod gotovo svog trgovinskog bilja raste po petogodišnjim razdobljima izuzev 1891.-1895. godine.

Usporedi li se npr. prirod repice za razdoblje 1906.-1910. Županije i Kraljevine uočava se da prirod Županije sudjeluje s 5,79 % u prirodu Kraljevine. Udio priroda lana za isto petogodište je 4,18 %, konoplje 12,22 %, hmelja 48,47 %, maka 18,54 % i cikorije 1,36 %. Dati postoci ukazuju na relativno visok udio ukupnog priroda hmelja i maka Županije u ukupnom prirodu Kraljevine, na što utječe podneblje, odnosno prirodni uvjeti.

Na prirod trgovinskog bilja utjecalo je niz činitelja. Na osnovi glavnih izvještaja stalnih gospodarskih izvjestitelja moguće je tijekom godine pratiti stanje trgovinskog bilja. Tako je npr. zabilježeno:

"Od trgovinskog bilja repica je ozima pa svuda pokošena. S prirodom nisu gospodari baš prezadovoljni, ali se ni mnogo ne tuže zajedno. Prirod varira između 4 do 10 metričkih centi po katastral. jutru; razmak dostatan za zadovoljstvo i tužbu, kako je čija njiva ponijela.

Lan se počeo 'čupati' ili 'pukati', s prirodom nije bio zadovoljan, nitko od onih koji su izvjestili, da je 'čupanj' obavljeno.

Konoplje ima ponajviše srednje ruke, malo dobre, a jedva 3 - 4 po varaždinskoj županiji, veoma liepe ili vrlo dobre".²

U glavnom izvještaju, Izvještaj II., iz god. 1894. može se naći:

"Repica ozima, koja se je prezimivši neobično povoljno, cielo vrijeme vanredno liepo razvijala sve do pred žetvu, vrlo je neugodno iznenadila gospodare i količinom i kakvoćom priroda. Nije samo patila na odkosu s neprestanih kiša koncem svibnja, već se je kod vršitbe opazilo, da ju je znatno oštetio - svigdje počam od kotara velikogoričkog pak skoro sve do zadnje občine Sriema - 'medar promienljivi', Meligethes aeneus, Rapsglanzkafer...

Cikorije se je ove godine sijalo osobito pp kotarih Zagreb, Varaždin i Bjelovar i to na većih prostorih. G. izvjestitelji izvješćuju međutim iz tih krajeva, da je slabo nikla

² Glavni izvještaji o stanju usjeva i o gospodarskih prilikah uobće, Izvještaj II., god. 1893., Kr. statistički ured u Zagrebu, str. 18.

sbog suše, te da se nije nadati povoljnu prirodu”.³

Slične ili iste napomene nalaze se u svim izvještajnim godinama pa se tako u Glavnom izvještaju, Izvješta IV. iz god. 1898., nalazi da na prirod lana i konoplje utječu silne zaljevice, vihori i jače tuče (str. 52.).

U Glavnom izvještaju, Izvješta V. iz 1900. na stranici 45 može se naći da je ozima repica zbog kasnog sisanja ostala praznih mahuna, dok je ozimi lan dobar, jari ranije sijan čak i lijep, a to se može reći i za ranije sisanu konoplju.

Godine 1905. stalni gospodarski izvjestitelji javljaju da se prilikom dozrijevanja repice javlja crvljivo zrnje ” ... izbušeno ličinkom repičnog sjajnika (*Meligethes aeneus*), te da će biti malo toga ’prvoga novca’, sve ako i ne bi nastradalo kišarenjem u snopju”.⁴

3.3 Prosječan prirod trgovinskog bilja

Zavisno o ukupnom prirod pojedinih vrsti trgovinskog bilja te površine pod njim, Kr. zem. statistički ured u Zagrebu, (poštivanjem glavnih i uzgrednih usjeva), formirao je prosječan prirod trgovinskog bilja u metričkim centima po jutru. Prosjek je dat pp pojedinoj vrsti bilja u promatranoj godini. Na osnovi tih godišnjih prosjeka, u tablicama 5. i 6. formiran je ponderirani prosjek za pojedina razdoblja od 1888. do 1910. god.

³Glavni izvještaj o stanju usjeva i o gospodarskih prilikah obće, Izvještaj II., god. 1894., Kr. statistički ured Zagrebu, str. 36.

⁴Glavni izvještaji o stanju usjeva i o gospodarskim prilikama u obće, Izvještaj VIII., God. 1905., Kr. zem. statistički ured u Zagrebu, str. 76.

Tablica 5. Prosječan prirod trgovinskog bilja u metričkim centima po jutru
 Varaždinske županije za razdoblje od 1888.-1910. god.

Trgo- vinsko bilje	Karak- teris- tika	Razdoblje				
		1888.-1890.	1891.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6	7
Repica	M	5,82	7,78	6,03	4,45	8,28
	SD	0,21	1,76	1,53	1,16	2,49
	V u %	3,60	22,60	25,44	26,08	30,05
Lan	M	2,60	2,51	3,45	3,18	7,84
	SD	0,25	0,18	0,57	0,32	4,82
	V u %	9,75	7,22	16,65	10,03	61,46
Konop- lja	M	4,00	4,28	4,79	4,22	7,66
	SD	0,38	0,44	0,31	0,13	4,23
	V u %	9,40	10,36	6,38	3,14	55,28
Duhan	M	-	6,00*	-	-	3,71*
	SD	-	-	-	-	0,70
	V u %	-	-	-	-	18,84
Hmelj	M	2,00	5,41	4,42	6,12	5,33
	SD	-	1,38	1,06	3,77	2,22
	V u %	-	25,54	23,97	61,49	41,56
Mak	M	2,45	3,46	3,50	3,12	5,26*
	SD	0,14	0,65	0,70	1,04	1,05
	V u %	5,57	18,93	19,91	33,33	19,89
Ciko- rija	M	-	58,47*	40,26	70,47	68,09
	SD	-	9,67	11,02	20,19	25,90
	V u %	-	16,54	27,38	28,65	38,03
Ostalo	M	8,74	18,54*	-	-	-
	SD	2,25	3,48	-	-	-
	V u %	25,78	18,76	-	-	-

Tablica 6. Prosječan prirod trgovinskog bilja u metričkim centima po jutru Kraljevine Hrvatske i Slavonije za razdoblje od 1888.-1910. god.

Trgovinsko bilje	Karakteristika	Razdoblje				
		1888.-1890.	1891.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6	7
Repica	M	4,97	5,46	3,44	4,20	6,56
	SD	0,62	0,90	0,23	0,51	2,28
	V u %	12,51	16,53	6,64	12,23	34,81
Lan	M	2,57	2,54	3,34	3,48	8,15
	SD	0,10	0,09	0,27	0,59	4,76
	V u %	3,83	3,47	8,24	17,03	58,32
Konoplja	M	4,32	4,27	4,85	4,74	7,34
	SD	0,18	0,21	0,25	0,85	3,72
	V u %	4,08	4,94	5,17	17,97	50,72
Duhan	M	5,02	8,29	6,17	9,40	7,54
	SD	0,21	1,80	0,66	1,55	1,87
	V u %	4,12	21,65	10,70	16,50	24,84
Hmelj	M	5,52	4,94	4,56	5,39	4,98
	SD	0,21	1,16	1,41	2,23	3,22
	V u %	3,74	23,49	30,97	41,33	64,63
Mak	M	3,06	2,88	3,43*	3,67	6,39
	SD	0,29	0,13	0,65	0,68	2,08
	V u %	9,42	4,61	18,94	18,66	32,56
Cikorija	M	-	45,55*	48,25	72,89	63,08
	SD	-	7,29	15,17	18,51	17,15
	V u %	-	16,00	31,45	25,40	27,18
Ostalo	M	8,72	19,65*	-	5,05	-
	SD	2,13	4,07	-	0,22	-
	V u %	24,38	20,73	-	0,33	-

Analiziraju li se prosjeci iz tablice 5., tj. prosječni prirod (M) trgovinskog bilja za Varaždinsku županiju, uočava se da je taj prosjek gotovo kod svih vrsti bilja najviši u razdoblju 1906.-1910. godina. Izuzetak čini prosječan prirod hmelja koji je najviši u razdoblju 1901.-1905., te prosjek cikorije koji je također najviši u tom razdoblju.

Kod Kraljevine prosječan prirod najviši je u zadnjem petogodištu, i to kod repice, lana, konoplje i maka. Duhan, hmelj i cikorija imali su najviši prosječni godišnji prirod

u razdobljima 1901.-1905. i 1888.-1890.

Stavi li se npr. u omjer prosječan prirod repice Županije i Kraljevine za razdoblje 1906.-1910. godine tada se uočava da je prosječan godišnji prirod u Županiji za 26,22 % veći od onoga u Kraljevini. Nadalje u istom razdoblju prirod lana je u Županiji za 3,80 % manji od prosječnog prirod u Kraljevini. Prosječan prirod cikoriije u razdoblju 1906.-1910. veći je u Županiji za 7,94 % od istog u Kraljevini. Ovakvo stanje rezultat su gospodarskih prilika toga doba u Županiji, odnosno Kraljevini.

Koliko su tijekom vremena utjecale agrotehničke mjere na prosječan prirod, može se uočiti na osnovi komparacije za pojedine vrste trgovinskog bilja. Tako npr. prosječan prirod konoplje u Republici Hrvatskoj u petogodištu 1983.-1987. iznosi 8,92 t/ha.⁵ Preračuna li se prosječni godišnji prirod konoplje za razdoblje 1906.-1910. u t/ha, tada se dobiva da je prosječan prirod po hektaru u tom razdoblju bio za Kraljevinu 1,28 t/ha.

Prosječan prirod repice u Republici Hrvatskoj u petogodištu 1983.-1987. bio je 2,46 t/ha.⁶ U razdoblju 1906.-1910. prosječan prirod repice u Kraljevini iznosi 1,14 t/ha, što je za 2,15 puta manji prosječni prirod od onoga iz razdoblja 1983.-1987.

Za duhan prosječan prirod u Republici Hrvatskoj za razdoblje 1983.-1987. iznosio je 1,54 t/ha.⁷ U razdoblju 1906.-1910. taj prosjek za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju iznosio je 1,31 t/ha.

Na osnovi iznijetih prosjeka može se reći da su agrotehničke mjere (i ne samo one) s kraja 19. i početkom 20. stoljeća znatno utjecalo na visinu prosječnog prirod pojedinih vrsta trgovinskog bilja. Nedostatna gnojdba, štetočine, vremenske prilike, način oranja i sl. utječu na niske prirode i time određuju potrošnju i cijenu. Izvedene usporedbe prosječnih prirod upućuju na iznijete tvrdnje, odnosno pokazuju koliko su poboljšani sveukupni agrotehnički i ostali resursi.

4 Vrijednost produkcije trgovinskog bilja

4.1 Ukupna vrijednost trgovinskog bilja

Od godine 1893. službena statistika Kraljevine Hrvatske i Slavonije prati ratarsku produkciju i sa stajališta vrijednosti U Glavnim izvještajima, Izvještaj II. iz 1894. godine na stranici 25. nalazi se: "Godina 1893. pokušalo se je, po prvi put, popuniti našu statistiku ratarske produkcije o njenoj vrijednosti. Stalni su naime gospodarski izvjestitelji trebali da izkažu popriečnu cieniu po jedne metričke cente raznih plodina, produciranih u njihovu području, imajući pred očima cienne mjeseca kolovoza, odnosno

⁵SGH-1988., str. 157.

⁶SGH-1988., str. 158.

⁷SGH-1988., str. 159.

za kasnije dozrijevajuće plodine cijene mjeseca listopada. Kombinirajući naznake o popričnoj cijeni sa podatci občinskih poglavarstva o produciranim količinah uračunavala se je tad u statističkom uredu ukupna vrijednost ciele produkcije, u koliko je ova bila predmetom izvida. Valja naime znati, da izvidi o vrijednosti produkcije za sada još neobsižu vrtljarske produkcije, a da se naznake o popričnoj cijeni neizkazuju ni za sve poljske plodine, već samo za one, koje se iztiču većom važnosti u gospodarstvu ciele zemlje.

U rezultatih prvoga toga izvida biti će jamačno raznih nedostataka. Stalnim gospodarskim izvjestiteljem nije u mnogo slučajeva bilo ni moguće, da točno izkažu popričnu cijenu, dok stanovite plodine u znatnom dielu zemlje ne nedolaze u promet, jer se neproduciraju za trgovinu već samo za domaću porabu, te jim s toga nisu mogle poslužiti cijene u važnijih tržištih njihova kraja..."⁸

Ukupna vrijednost produkcije trgovinskog bilja Varaždinske županije data je od 1893. do 1898. godine u forintama, a od 1899. godine i nadalje u tisućama kruna. Za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju ukupna vrijednost trgovinskog bilja data je u forintama od 1893. do 1895. godine. Da se osiguraju usporedivi podaci, uzeto je da jedan forint vrijedi dvije krune. Tako se došlo do tablice 7. i 8. u kojima su vrijednosti po pojedinoj vrsti trgovinskog bilja date u tisućama kruna i po naznačenim razdobljima. Istovremeno izračunata je prosječna godišnja vrijednost produkcije (M), standardna devijacija (SD) i koeficijent varijacije (V). Kod karakteristika u čijem formiranju nije sudjelovao naznačen broj godina u razdoblju stavljena je zvjezdica.

⁸ Glavni izvještaji o stanju usjeva i o gospodarskih prilikah u obće, Izvještaj II., God. 1894., Kr. statistički ured u Zagrebu, str. 25.

Tablica 7. Vrijednost produkcije trgovinskog bilja u tisućama kuna
 Varaždinske županije po razdobljima od 1893.-1910. god.

Trgo- vinsko bilje	Karak- teris- tika	Razdoblje			
		1893.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6
Repica	Ukupno	232	270	188	243
	M	77,38	54,03	37,60	48,60
	SD	13,03	20,86	15,04	15,98
	V u %	16,84	38,61	40,00	32,89
Lan	Ukupno	362	880	701	1085
	M	120,77	175,98	140,20	217,00
	SD	6,83	41,84	25,72	162,76
	V u %	5,66	23,78	18,35	75,00
Konoplja	Ukupno	2401	4539	2957	5354
	M	800,25	907,86	591,40	1070,80
	SD	94,53	121,32	52,45	437,93
	V u %	11,81	13,36	8,87	40,90
Hmelj	Ukupno	30*	109*	333	374
	M	14,92	36,33	66,60	74,80
	SD	4,84	7,41	37,13	42,35
	V u %	32,44	20,39	55,75	56,62
Mak	Ukupno	-	9*	37	463
	M	-	3,13	7,40	92,60
	SD	-	1,33	2,73	163,85
	V u %	-	42,41	36,86	176,94
Cikorija	Ukupno	67*	59	43	42
	M	33,53	11,81	8,60	8,40
	SD	5,99	6,45	4,32	9,41
	V u %	17,87	54,60	50,20	112,08
Ostalo	Ukupno	3093	5867	4259	7563
	M	1030,90	1173,38	851,80	1512,60
	SD	68,88	174,45	70,07	598,04
	V u %	6,68	14,87	8,23	39,54

Tablica 8. Vrijednost produkcije trgovinskog bilja u tisućama kuna
Kraljevine Hrvatske i Slavonije po razdobljima od 1893.-1910. god.

Trgovinsko bilje	Karakteristika	Razdoblje			
		1893.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6
Repica	Ukupno	5107	4270	4909	4124
	M	1702,31	854,00	981,80	824,80
	SD	140,70	183,36	164,68	336,30
	V u %	8,27	21,47	16,77	40,77
Lan	Ukupno	9217	18075	18882	24085
	M	3072,36	3615,00	3776,40	4817,00
	SD	77,57	488,65	631,36	3525,00
	V u %	2,52	13,52	16,72	73,18
Konoplja	Ukupno	17620	36806	41018	43747
	M	5873,28	7361,20	8203,60	8749,40
	SD	674,98	890,87	1664,87	3642,23
	V u %	11,49	12,10	20,29	41,63
Duhan	Ukupno	13*	114	102	201
	M	-	22,80	20,40	40,20
	SD	-	7,81	3,14	7,49
	V u %	-	34,24	15,38	18,64
Hmelj	Ukupno	63*	243	594	703
	M	31,46	48,60	118,80	140,60
	SD	3,27	23,30	41,51	47,66
	V u %	10,38	47,95	34,94	33,90
Mak	Ukupno	-	1034	1188	2402
	M	-	206,80	237,60	480,40
	SD	-	114,07	57,38	254,69
	V u %	-	55,16	24,15	53,02
Cikorija	Ukupno	138*	334	1451	4440
	M	69,15	66,80	290,20	888,00
	SD	1,79	49,24	99,13	1351,44
	V u %	2,58	73,71	34,16	152,19
Ukupno	Ukupno	32237	68876	68149	79702
	M	10745,55	12175,20	13629,80	15940,40
	SD	802,96	1401,59	2237,76	7100,23
	V u %	7,47	11,51	16,42	44,54

Podaci iz tablice 7. pokazuju da je u Županiji, od trgovinskog bilja, konoplja imala najveću ukupnu vrijednost. Najniža prosječna vrijednost bila je u razdoblju od 1901.-1905. godina i iznosila je 591,4 tisuća kruna, a najviše u razdoblju 1906.-1910. s iznosom od 1070,8 tisuća kruna. Drugu po veličini ukupnu vrijednost imao je lan, zatim mak, hmelj te repica. U razdoblju 1906.-1910. sveukupna vrijednost trgovinskog bilja u Županiji iznosi 7563 tisuća kruna, što je prosječno godišnje u tom razdoblju iznosilo 1512,60 tisuća kruna.

Analogno ovim rezultatima pokazuju se i rezultati vrijednosti produkcije trgovinskog bilja u Kraljevini. Vrlo visoko mjesto po vrijednosti zauzima konoplja i lan dok su ostale vrste trgovinskog bilja značajnije nižih vrijednosti.

Usporedbom podataka o vrijednosti produkcije trgovinskog bilja Županije i Kraljevine za razdoblje 1906.-1910. dolazi se do spoznaje da ukupna vrijednost Županije sudjeluje s 9,49 % u ukupnoj vrijednosti Kraljevine. Udio vrijednosti produkcije lana Županije i Kraljevine u istom razdoblju je 4,50 %, a konoplja 12,24 %. Najznačajniji relativni udio vrijednosti je kod hmelja i iznosi 53,20 % za promatrano razdoblje.

4.2 Prosječne cijene trgovinskog bilja

Na osnovi prosječnih cijena za mjesec kolovoz i listopad po pojedinim godinama formirane su ponderirane prosječne cijene po razdobljima od 1893. do 1910. godine. Tako izračunate prosječne cijene za pojedine vrste trgovinskog bilja u Županiji i Kraljevini date su u tablicama 9. i 10.

Tablica 9. Prosječne cijene trgovinskog bilja u K/q Varaždinske županije po razdobljima od 1893.-1910. god.

Trgovinsko bilje	Karakteristika	Razdoblje			
		1893.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6
Repica	M	18,90	20,93	22,31	21,83
	SD	2,98	2,11	1,60	2,19
	V u %	15,76	10,10	7,17	10,04
Lan	M	92,86	96,98	87,23	78,51
	SD	14,39	4,75	8,20	2,96
	V u %	15,50	4,90	9,40	3,77
Konoplja	M	78,56	79,26	62,14	61,46
	SD	14,95	7,96	5,85	3,70
	V u %	19,04	10,04	9,41	6,02
Hmelj	M	94,60	229,26*	279,76	187,49
	SD	142,13	79,76	115,01	19,69
	V u %	150,25	34,79	41,11	10,50
Mak	M	-	46,17*	55,12	56,43
	SD	-	3,18	3,58	2,11
	V u %	-	6,89	6,49	3,75
Cikorija	M	4,12*	3,46	3,37	4,39
	SD	0,10	0,20	0,37	0,49
	V u %	2,40	5,91	10,94	11,10

Tablica 10. Prosječne cijene trgovinskog bilja u K/q Kraljevine
Hrvatske i Slavonije po razdobljima od 1893.-1910.god.

Trgo- vinsko bilje	Karak- teris- tika	Razdoblje			
		1893.-1895.	1896.-1900.	1901.-1905.	1906.-1910.
1	2	3	4	5	6
Repica	M	19,07	20,21	20,31	22,01
	SD	3,65	1,66	1,28	1,15
	V u %	19,13	8,21	6,28	5,24
Lan	M	95,70	87,95	83,91	72,59
	SD	6,25	4,42	7,37	6,12
	V u %	6,54	5,02	8,78	8,43
Konoplja	M	71,59	68,66	63,93	61,62
	SD	7,80	7,17	4,81	1,43
	V u %	10,90	10,44	7,52	2,31
Duhan	M	15	18,41	17,41	27,30
	SD	-	4,00	4,05	3,49
	V u %	-	21,74	23,24	12,77
Hmelj	M	169,56*	186,03	230,57	146,74
	SD	114,95	56,90	46,36	27,40
	V u %	67,79	30,59	20,11	18,67
Mak	M	-	58,30*	47,23	54,33
	SD	-	7,66	5,84	0,74
	V u %	-	13,14	12,37	1,37
Cikorija	M	4,46*	3,31	3,34	3,95
	SD	0,27	0,15	0,28	0,91
	V u %	6,05	4,40	8,41	23,05

Razmatranjem prosječnih cijena (M) pojedinih vrsta trgovinskog bilja u Županiji uočava se mala razlika unutar prosjeka pojedinih razdoblja. Ovu tvrdnju potkrepljuje izračunata standardna devijacija (SD) i koeficijent varijacije (V). Najvišu prosječnu cijenu imao je u svim razdobljima hmelj, zatim lan pa konoplja. Najniža pak prosječna cijena bila je kod cikoriije i repice.

Glede prosječnih cijena trgovinskog bilja u Kraljevini može se izvesti analogan zaključak. Hmelj ima najveću prosječnu cijenu, dok su lan i konoplja drugi, odnosno treći po redu u pogledu prosječnih cijena.

Usporedbom prosječnih cijena Županije i Kraljevine za razdoblje 1906.-1910. godine uočava se da je prosječna cijena hmelja u Županiji za 27,77 % veća od one u Kraljevini.

Najmanju razliku u prosječnim cijenama imamo kod konoplje čija je prosječna cijena u Županiji za 0,26 % niža od one u Kraljevini.

4.3 Udio vrijednosti trgovinskog bilja u ukupnoj vrijednosti ratarske produkcije

Udio vrijednosti produkcije trgovinskog bilja u ukupnoj vrijednosti ratarske produkcije Županije od 1893. do 1910. godine kretao se između najmanje 2,20 % (1910. godine) i najviše 6,64 % (1908. godine). Prosječni udio za cijelo razdoblje iznosi 4,04 %. Prosječna vrijednost produkcije trgovinskog bilja u 18-godišnjem promatranom razdoblju iznosi 1155 tisuća kruna ($M=1154,56$, $SD=416,72$, $V=36,09$). U istom razdoblju ukupna vrijednost ratarske produkcije u Županiji iznosi 515505 tisuća kruna, a ukupna vrijednost produkcije trgovinskog bilja 20782 tisuća kruna. Udio vrijednosti produkcije trgovinskog bilja u vrijednosti ratarske produkcije za Županiju i Kraljevinu nalazi se u tablici 11.

Ukupna vrijednost produkcije trgovinskog bilja u Kraljevini od 1893. do 1910. godine iznosi 240964 tisuće kruna, a ukupna vrijednost ratarske produkcije 5761092 tisuća kruna. Omjerom ukupne vrijednosti trgovinskog bilja i ukupne vrijednosti ratarske produkcije dolazi se do podatka da je prosječni udio 4,18 %. Iz tablice 11. vidljivo je da je najniži udio 1,68 % (1910. godine), a najveći 5,61 % (1908. godine).

Prosječna vrijednost produkcije trgovinskog bilja za sve promatrane godine iznosi 13687 tisuća kruna ($M=13386,89$, $SD=4409,76$, $V=32,94$ %), a prosječna vrijednost ratarske produkcije 320061 tisuća kruna ($M=3320060,67$, $SD=96910,22$, $V=30,28$ %).

Tablica 11. Udio vrijednosti trgovinskog bilja u ukupnoj vrijednosti ratarske produkcije Županije i Kraljevine od 1893. do 1910. god.

God.	Županija			Kraljevina		
	Vrijednost produkcije trg. bilja u tisućama kruna	Vrijednost ratarske produkcije u tisućama kruna	Udio (2/3) puta 100	Vrijednost produkcije trg bilja u tisućama kruna	Vrijednost ratarske produkcije u tisućama kruna	Udio (5/6) puta 100
1	2	3	4	5	6	7
1893	1127	17875	6,30	9892	185494	5,33
1894	998	19212	5,19	10524	214069	4,92
1895	968	21975	4,41	11821	228263	5,18
1896	872	17220	5,06	10440	222886	4,68
1897	1157	19668	5,88	12429	236873	5,25
1898	1413	23933	5,90	13772	291805	4,72
1899	1224	23007	5,32	10670	237995	4,48
1900	1201	26167	4,59	13565	267535	5,01
1901	751	29150	2,58	11645	310410	3,75
1902	831	25250	3,29	13377	282930	4,73
1903	946	30410	3,11	17933	339330	5,28
1904	914	29390	3,11	12159	318990	3,81
1905	817	33877	2,41	13035	352840	3,69
1906	1171	33537	3,49	19886	358755	5,54
1907	1029	39269	2,62	14935	474920	3,14
1908	2523	38021	6,64	27380	488434	5,61
1909	1867	43238	4,32	9536	474538	2,01
1910	973	44306	2,20	7965	475025	1,68

Udio vrijednosti produkcije trgovinskog bilja u vrijednosti ratarske produkcije i za Županiju i za Kraljevinu relativno je nizak. Godine 1893., a na osnovi raspoloživih statističkih podataka, najveći udio u Županiji imale su žitarice (44,89 %) i sijena (28,36%). Iste godine udio žitarica u Kraljevini iznosi 50,27 %, a sijena 27,29 %. Udio žitarica 1895. godine u Županiji je 33,76 %, a sijena 29,96 %, dok je u Kraljevini to 40,73 %, odnosno 33,14 %. Godine 1900. u Županiji udio žitarica čini 37,00 %, u Kraljevini 43,24 %, dok je postotak sijena 24,35 %, odnosno 27,65 %. Udio žitarica 1905. godine u Županiji je 39,72 %, u Kraljevini 51,06 %, dok je udio sijena 28,41 % (Županija) i 25,60 % (Kraljevina). Godine 1910. u Županiji žitarice sudjeluju s 37,48 %, u Kraljevini s 48,00 %, dok je udio sijena 18,20 %, odnosno 20,93 %.

Dati udjeli idu u prilog brige o hrani kako ljudi tako i stoke. S obzirom na činjenicu da se s kraja 19. i početkom 20. stoljeća javljaju počeci industrijske proizvodnje, to je i udio vrijednosti trgovinskog bilja relativno nizak. Trgovinsko bilje služilo je prometu, tj. trgovini, a dijelom i kućnoj radinosti za izradu platna, užadi i ostalih kućnih potrepština.

5 Zaključak

Trgovinsko bilje predstavlja značajnu osnovicu razvoja industrijske prerade iz koje se dobivaju industrijski i prehrambeni proizvodi, kao što su: šećer, alkohol, ulja, vlakna, platna i sl. Za proizvodnju šećera i alkohola najviše se koriste repica i hmelj, za proizvodnju ulja repica i mak, a za proizvodnju vlakana lan i konoplja. Uz navedeno bilje uzgajao se je joduhan i cikorijska, što je i predstavljalo glavne vrste trgovinskog bilja kako u Županiji tako i u Kraljevini. Ovo trgovinsko bilje pretežno je korišteno u trgovini (unutarnjoj i vanjskoj), a dijelom i u kućnoj radinosti.

Pod trgovinskim biljem 1888. godine bilo je 1,90 % površina oranica i vrtova u Županiji, 1895. godine 2,35 %, 1905. 2,38 %, a 1910. godine 2,23 %. Iz ovoga se može zaključiti da se udio površina pod trgovinskim biljem u površinama oranica i vrtova zadržavao na razini oko 2,3 %.

Prirodi trgovinskog bilja u metričkim centima po jutru kretali su se po pojedinoj vrsti bilja dosta različito. Na ovakvo stanje, u pogledu prosječnih priroda, a prema izvješćima gospodarskih izvjestitelja, utjecao je niz činitelja među koje treba navesti vremenske prilike, način sjetve i sadnje, gnojidba i sl.

Sa stajališta vrijednosnog udjela trgovinskog bilja u vrijednosti ratarske produkcije može se reći da je ono relativno malo. Ova konstatacija proizlazi iz činjenice korištenih površina pod trgovinskim biljem, a s tim i u vezi ukupnog priroda i postignutih cijena prodajom samog bilja.

Promatra li se udio vrijednosti trgovinskog bilja u ukupnoj vrijednosti ratarske produkcije za npr. 1905. i 1910. godinu, tada se uočava da trgovinsko bilje u Županiji i Kraljevini zauzima posljednje mjesto. U Županiji 1905. godini najveći udio imaju žitarice (39,72%), sijeno (28,40%), okopavine (14,28%), sočivice (8,71%), te krmno bilje (6,48%). Struktura ratarske produkcije 1905. godine u Kraljevini je slijedeća: žitarice 51,06 %, sijeno 25,60 %, okopavine 9,97 %, sočivice 5,15 %, krmno bilje 4,53 % i trgovinsko bilje 3,69 %. Struktura ratarske produkcije u Županiji 1910. godine je ova: žitarice 37,48 %, okopavine 31,09 %, sijeno 18,20 %, krmno bilje 5,58 %, sočivice 5,45 % i trgovinsko bilje 2,20 %. Kraljevina za istu godinu ima slijedeću strukturu ratarske produkcije: žitarice 48,00 %, okopavine 21,88 %, sijeno 20,92 %, krmno bilje 4,50 %, sočivice 3,02 % i trgovinsko bilje 1,68 %.

Iz ovoga se može zaključiti da je trgovinsko bilje koncem 19. i početkom 20. stoljeća bilo slabo zastupljeno u ukupnoj ratarskoj produkciji i u Županiji i u Kraljevini. Razlozi takvog stanja mogu se obrazložiti slabom razvijenošću prerađivačke industrije i u Županiji i u Kraljevini.

Literatura

- [1] Bosendorfer, J., Agrarni odnosi u Slavoniji, JAZU, Zagreb, 1950.
- [2] Kero K., M. Redep, M. Žugaj, M. Bojanić, O ratarskoj produkciji Županije Varaždin početkom 20.stoljeća, Zbornik radova br. 6., Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 1982.
- [3] Redep M., M. Žugaj, M. Bojanić, K. Kero, Značajke ratarske produkcije Varaždinske županije koncem 19. stoljeća, Varaždinski zbornik 1181.-1981., JAZU i Skupština općine Varaždin, Varaždin, 1983.
- [4] Redep M., M. Žugaj, Gospodarske karakteristike Varaždinske županije koncem 19. i početkom 20. stoljeća, Zbornik radova br. 15., Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 1991.
- [5] Todorčić, J., R. Gračan, Specijalno ratarstvo, Školska knjiga, Zagreb, 1973.
- [6] Vidaček, Ž., Karakteristike i pogodnost poljoprivrednog i zemljišnog prostora za biljnu proizvodnju u varaždinskoj regiji, Varaždinski zbornik 1181.-1981., JAZU i Skupština općine Varaždin, Varaždin, 1983.
- [7] Zoričić, M., Statistika ratarske produkcije godine 1888.-1892. u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, Publikacija kr. statističkog ureda u Zagrebu XVII, Zagreb, 1894.
- [8] Statistički godišnjak SR Hrvatske, 1988, Zagreb, 1988.
- [9] Statistika ratarske produkcije godina 1888.-1892. u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, Kr. statistički ured u Zagrebu, Zagreb, 1894.
- [10] Statistika ratarske produkcije u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji godina 1893.-1895., Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, Zagreb, 1898.
- [11] Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, I., 1905., Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, Zagreb, 1893.
- [12] Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, II., 1906.-1910., Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, Zagreb, 1917.
- [13] Glavni izvještaji o stanju usjeva i o gospodarskih prilikah u obće za godine od 1893. do 1911.

Kero K. The production of the trading plants in the County of Varaždin at the end of the XIX end at the beginning of the XX century

SUMMARY

In this work is done an analysis of available statistical facts of the Royal territorial office in Zagreb, together with the production of the trading plants in the County of Varaždin, and in the Kingdom of Croatia and Slavonia. This analysis deals with the surfaces covered with trading plants, the total and the average crops, the value of the production, the average prices as well as the share of the productive value in the production of the trading plants in the value of the agricultural production. The researches show that in regard of the share value, the trading plants is placed on the last position in the structure of the agricultural production of the County and of the Kingdom.